

Silvo Torkar

**Od prezira k priznavanju, od preganjanja k zbiranju
slovenskega narečnega besedišča**

(Glosa)

Odnos do lastnega narečja lahko primerjamo z odnosom do lastnega jezika sploh. Med Slovenci, predvsem med tistimi, ki so nosilci manjših, že izginjajočih govorov, vse pre pogosto srečamo podcenjevanje ali vsaj negotovost v vrednotenju svojega narečja. Razmerje narečje (govor) - knjižni jezik (regionalni pogovorni jezik) je danes primerljivo z nekdanjim razmerjem med slovenščino in nemščino. Neljubo potezo slovenskega značaja - namreč nagnjenost k avtodestrukciji in čislanje tujega (v naših razmerah pač predvsem nemškega in deloma italijanskega) - je svoj čas opazil že poljsko-ruski jezikoslovec Jan Baudouin de Courtenay, ki je leta 1872 več mesecev raziskoval slovenska narečja po zahodnoslovenskih krajih od Krasa do Bleda. Podobna razmišljanja najdemo tudi pri jezikoslovcu p. Stanislavu Škrabcu: "Pravi vzrok pa, da ginemo, je po mojem preverjenju to, ker sami sebe in svoj jezik zaničujemo. To je tista lepa lastnost, ki nam ne da priti do kake veljave in moči, ki nas bo tudi gotovo pokopala, preden bi bilo treba, ako se je za časa ne rešimo" (Cvetje z vertov sv. Frančiška V, 1884, 4d). Hitro spreminjanje načina življenja, izseljevanje iz gospodarsko in prometno manj razvitih okolij, vdor medijev v najbolj zakotna območja, vse to povzroča naglo in nepopravljivo razkrajanje narečij in govorov, ki ponekod meji že na pravo iztrebljanje. Žal je šola ta proces vse preveč pospeševala, namesto da bi zadeve predvsem pojasnjevala in razmejevala. Slavisti (slovenisti) se vse premalo zavedajo, da "se je to, kar imenujemo individualnost jezika, izoblikovalo v ljudskih narečjih" (F. Bezljaj, Eseji o slovenskem jeziku, 22). Dragocenosti narečne leksike se najbrž še najbolj zavedajo etimologi, ker je to zanje najvažnejše gradivo, še zlasti za tiste, ki iščejo najbolj arhaične prvine zaradi ugotavljanja praslovenskega izraznega fonda. Toda zbiranje narečnega besedišča pomeni terensko delo, to pa je stvar dialektologov in tudi etnologov. Žal so tovrstni naporji vse preveč prepuščeni naključjem in zagnanosti posameznikov, ni pa celovitega in načrtnega pristopa, ki bi omogočil, da bi se v nekaj letih (največ petih do desetih) evidentirala in za raziskovalne namene izdala v obliki manjših slovarjev večina neizogibnemu propadu zapisane narečne leksike. Vsak jezikoslovno usmerjeni slavist bi moral biti pozoren tudi na

ljubitelske poskuse zapisovanja narečne leksike s strani neslavistov, jih spodbujati in usmerjati, vzbujati zanimanje za manj znane ali nerazložljive besede. O pomembnosti nabiranja narečnih besed bi morali govoriti na vseh ravneh splošnega in slavističnega izobraževanja. V strokovnem in poljudnem časopisu bi morali prikazovati in dokazovati smiselnost ukvarjanja z narečno besedo. Seveda je pri tem bistvenega pomena, da sama dialektologija pokaže razumevanje za taka prizadevanja. V zadnjem času so nekateri njeni predstavniki pokazali izrazito odprtost za neodložljivo reševanje vprašanj, povezanih z zapisovanjem narečnega besedišča (prim. prispevek Vere Smole v rubriki Polemike, odgovori v Jeziku in slovstvu 1992/93 (XXXVII), št. 6, 233-235: *Vseslovenski narečni slovar: da ali ne*). Odločen in pogumen korak naprej je napravil koroški rojak, priznani raziskovalec koroških narečij Ludvik Karničar v istem glasilu leto dni pozneje (*Koroška narečja kot most do slovenskega knjižnega jezika*, 1993/94, št. 6, 219-227), ki je s svojim člankom sprožil neke vrste teoretično podprto ofenzivo v prid narečja kot knjižnemu jeziku enakovrednega jezikovnega podsestava. Polemika med Milkom Matičetovim in Francko Benedik v Književnih listih Dela (30. 1. in 20. 2. 1992) je pokazala nekoliko tog pristop dialektološke strani k zares pereči in neodložljivi problematiki. Razumljivo je, da se v polemikah pogosto brani prestiž stroke kot take, vendar je odveč bojazen, da bi morebiten strm porast nezaviranega, spodbujenega, a vendar nadzorovanega zanimanja za zapisovanje narečnega besedišča razvrednotil, zmanjšal ali kako drugače ogrozil strokovno oz. znanstveno delo poklicnih dialektologov.